

KATILIMCI DEMOKRASİ İÇİN MEDYADA ÇOK SESLİLİK VE BİLGİYE ERİŞİM ŞARTTIR

Meclisten geçen internet yayıncılığı düzenlemesi, medyada yaşanan geniş çaplı el değiştirmeye birlikte değerlendirildiğinde, medyada çok seslilik ve bilgiye erişimin kısıtlanmasına dair endişelere yol açmaktadır. 2019 yılı yaklaşırken, seçimlerin güvenilirliği ve meşruiyeti açısından, çok seslilik ve bilgiye erişim hakkı korunmalıdır.

Türkiye, 2019 yılında üç farklı seçim yaşayacak, yerel ve genel seçimlerin yanı sıra, genel seçimlerle aynı gün Cumhurbaşkanlığı seçimleri de gerçekleşecektir. Denge ve Denetleme Ağı kurulduğu günden bu yana özgür, adil ve eşit seçimlerin gerektirdiği tüm koşulların sağlanmasının, seçimlerin güvenilirliği ve katılımcı demokrasi açısından önemini vurgulamıştır. Bu koşulların başta gelenlerden biri de, vatandaşın bilgiye erişimi ile ifade özgürlüğünün tesis edilmesidir.

Denge ve Denetleme Ağı olarak, Şubat ayında yayımladığımız “Katılımcı Demokrasi

İçin Doğru ve Güvenilir Bilgi: Dijitalleşen Medya İçin Denge Denetleme Perspektifinden Öneriler” başlıklı analiz metninde de¹ açıkça vurgulandığı üzere, katılımcı demokrasinin ön şartı, doğru bilgi ve habere erişimdir. Vatandaşların birlikte yaşamaktan kaynaklı her türlü kamusal meselede söz ve irade hakkı olması bekleniyorsa, doğru, tarafsız ve güvenilir bilgi ile, farklı fikir ve kanaatlere erişebilmeleri, bunları özgürce tartışabilmeleri ve rasyonel bir karara varabilmeleri gerekir. Bu da basitçe, bilginin serbest dolaşımı, ifade özgürlüğü ve medyada çok sesliliğin sağlanması demektir.

Bu bakımdan, 2019 seçimleri yaklaşırken, geçtiğimiz dönemde yaşanan iki gelişme soru işaretleri barındırmaktadır.

İnternet yayıncılığına dair düzenleme

Gelişmelerden ilki, “Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı” içinde yer alan, “6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun”un 29. maddesine eklenen ek

¹ Katılımcı Demokrasi İçin Doğru Ve Güvenilir Bilgi: Dijitalleşen Medya İçin Denge Denetleme Perspektifinden Öneriler, Denge ve Denetleme Ağı, Şubat 2018 (<http://www.birarada.org/tr/27425/Katilimci-Demokrasi-Icin-Dogru-Ve-Guvenilir-Bilgi-Dijitallesen-Medya-Icin-Denge-Denetleme-Perspektifinden-Oneriler>).

maddeyle, internet üzerinden yayınlanan radyo ve televizyon içeriklerinin RTÜK lisansı almalarının zorunlu hale getirilmiş olmasıdır.² Düzenlemeyle, söz konusu yayınlar yurt dışından yapılıyor olsa bile lisanslama zorunlu tutulmaktadır.

RTÜK'ün AK Partili üyesi Taha Yücel'in de vurguladığı üzere³, bu düzenleme, teknik eksikler barındırmakta, çağın gerekleri ve internetin doğasına uymamaktadır. Ayrıca denge denetlemenin ön şartlarından biri olan farklı görüşlerin özgürce tartışılabilmesi için gerekli kamusal olanakların kısıtlanabilecek olması ihtimalini akla getirmektedir.

Her şeyden önce düzenleme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesi ile 1976 tarihli çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğe vurgu yapan Handyside kararı açısından bakıldığında sorun teşkil etmektedir.⁴ Dahası olası kısıtlamalar, internet üzerinden yayın yapanlar ya da yapmayı düşünenler açısından sansür olarak algılanabilecek ve cesaret kırıcı olabilecektir. İnternetin merkezi olmayan doğası bu tür bariyerleri aşmaya müsait olduğundan, teknik olarak tam bir engelleme mümkün değildir. Ancak bu bariyerleri aşmak için kullanılacak olası ücretsiz / kaynağı bilinmeyen teknik çözümler, dijital güvenlik açısından riskler doğurabilecektir.

Medyada çok seslilik ve denge denetleme

İkinci gelişme ise, Türkiye'de ana akım medyanın güçlü isimlerinden Doğan Holding'in tüm medya varlığının el değiştirmesiyle ilgili oluşan ve bağımsızlığa odaklanan endişelerdir. Satın alan sermaye grubunun mevcut siyasal iktidarla ilişkisi ve yayın politikasını buna göre biçimlendirebileceğine ilişkin bir varsayım söz

Anayasa'nın ilgili maddeleri

20. madde: Özel hayatın gizliliği

22. madde: Haberleşme hürriyeti

25. madde: Düşünce ve kanaat hürriyeti

26. madde: Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

28. madde: Basın hürriyeti

konusudur. Burada denge denetleme ve medyanın çok sesliliği açısından kritik olan konu, geleneksel medyanın hatırı sayılır bir kısmının tek sermaye grubunda toplanmış olmasıdır.

İfade özgürlüğü, denge denetleme açısından, otomatik olarak basın özgürlüğü ile sonuçlanmaz. Basın özgürlüğü için bağımsızlık, özellikle mali ve siyasi bağımsızlık eşit derecede önemlidir. 2019 öncesi gerçekleşen söz konusu büyük el değiştirme, satın alan grubun siyasi iktidarla ilişkisi gözetilerek değerlendirilmektedir ve medyanın çok sesliliğine dair eleştiri, talep ve beklentileri, özellikle bağımsızlık bağlamında ciddiyetle ele alınmalıdır.

Satışın haklı kaygılar yarattığı bir diğer konu da, yerel haberlere erişim ve yerelin sesinin ulusalda duyulmasıyla ilgilidir. Satışın, halihazırda kan kaybı yaşayan yerel haberlere farklı perspektiflerden erişimi daha da zorlaştırması beklenmektedir. İnternet üzerinden yayın yapan yeni gazetecilik platformlarının yerel muhabir ağları kuvvetli değildir ve bu beklentinin karşılanması yakın gelecekte mümkün görünmemektedir. Bu açıdan

² "RTÜK düzenlemesini de içeren torba kanun tasarısı TBMM'de kabul edildi", Mecliste.org, 22 Mart 2018 (<http://mecliste.org/mecliste-org-dan/rtuk-duzenlemesini-de-iceren-torba-kanun-tasarisi-tbmmde-kabul-edildi>)

³ "RTÜK üyeleri ve uzmanlar internet yasası için ne diyor?", BBC Türkçe, 22 Mart 2018 (<http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43501279>)

⁴ İfade özgürlüğü, demokratik toplumun vazgeçilmez temel taşlarından birini; bu toplumun ilerlemesinin ve her insanın gelişmesinin temel şartlarından birini oluşturur. İkinci fıkra hükmü saklı kalmak kaydıyla ifade özgürlüğü, sadece hoş giden ya da insanları incitmeyen veya önemsenmeyen 'bilgi' ve düşünceler için değil, aynı zamanda devleti veya toplumun herhangi bir kesimini inciten, çok eden veya rahatsız eden bilgi ve düşünceler için de geçerlidir. Demokratik toplumun olmazsa olmaz koşullarını oluşturan, çoğulculuk, hoşgörü ve açık görüşlülük bunu gerektirir" <http://www.birarada.org/tr/26710/4-AIHM-Handyside-Karari-1976>

Bilgiye erişim, ifade özgürlüğü ve seçimler

Seçimleri güvenilir ve meşru kılan, adil ve özgür bir şekilde gerçekleştirilmeleridir; bunun için de temel hak ve özgürlüklerin korunması şarttır. Bu hak ve özgürlükler arasında, düşünce ve ifade özgürlüğü, bilgiye erişim özgürlüğü ile haberleşme özgürlüğü de bulunmaktadır. Medyada eşit ve dengeli haberlerin çıkması ile kamu kaynaklarının desteklediği medya organlarına eşit ulaşımın sağlanması da, adil yarış imkanı açısından başlıca uluslararası ölçütlerdendir.⁵

sahada farklı seslerin varlık göstermesi, en az yerel medya kadar yaşamsal değer arz etmektedir. Seçim sonuçlarının izlenmesinden kadın cinayetlerinin gündeme taşınmasına, çevre haberlerinden yerel yönetimlerin denetlenmesine kadar hemen her konuda, yerelde örgütlü ulusal bir muhabir ağı vazgeçilmezdir. Satış, bu konuda da ciddi kaygı ve eleştirilere neden olmuştur.

2019 öncesi doğru ve güvenilir bilginin önemi

İnternet yayıncılığına dair düzenleme, Doğan Medya'nın satışıyla birlikte değerlendirildiğinde, 2019 seçimleri öncesi vatandaşın doğru ve güvenilir bilgiye erişimi açısından elzem olan çok seslilik ve çeşitlilik ilkelerinin tahribatını ciddi bir ihtimal haline getirmektedir.

Dijitalleşen dünyada hiçbir engelleme mutlak değildir. Ancak teknoloji devlerinin kapalı devre

algoritmalarının biçimlendirdiği dijital bir evrende, çeşitlilikten ve farklı fikirlere erişimden bahsetmek gerçeklikten uzaktır. Dahası yalan, yanlış, çarpıtılmış haberler de müthiş bir hızla yayılabilmekte, insan aklı ve hayal gücünün en verimli meyvelerinden biri olan dijitalleşmenin kendisi, bir distopya olarak algılanabilmektedir.

Bu nedenle iyi gazetecilik pratiklerinin hayata geçirildiği alternatif ve bağımsız seslere sahip çıkmak, her zamankinden daha önemlidir. Burada konunun tüm taraflarına; karar vericilere, gazetecilere, meslek örgütlerine, medya sahiplerine ve akademiye büyük sorumluluk düşmektedir. Ancak katılımcı demokrasinin merkezi olarak en büyük sorumluluk, vatandaşlarıdır. Gazeteciliğin hem mali hem de siyasi riskleri nedeniyle zor icra edilen bir meslek haline geldiği günümüzde, doğru ve güvenilir bilgiye erişimin teminatı olan mesleğin sahiplenilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

- İnternet yayıncılığına dair düzenlemenin sonuca ulaşması teknik olarak mümkün görünmemektedir ve bu haliyle vatandaşların bir kısmının, sansür altında yaşadıklarını hissetmelerine sebebiyet verebilecek, olası dijital güvenlik tehditlerini aktüel kılacaktır. Dolayısıyla mevcut düzenleme, bu risklerle kıyaslandığında orantısızdır. Dijital evreni ilgilendiren düzenlemeler, konusunda uzman akademisyen, sivil toplum örgütleri ve kuruluşların görüşleri dikkate alınarak, güvenlik ve özgürlük dengesi gözetilerek tasarlanmalıdır. Düzenleme bu açıdan yetersiz kalmıştır.
- Her türlü engelin bir şekilde aşılabildiği dijital dünyada karar vericilerin önceliği, yasaklama, engelleme, sosyal mecraları terk etmeye teşvik gibi korunmacı politikalar yerine; eleştirel, talepkar ve rasyonel bir kullanıcı profiline erişmek üzerine kurulu özgürlükçü politikalar geliştirmek olmalıdır.

⁵ "Conditions for free & fair elections", Mike Campbell Foundation, 28 Haziran 2004 (<http://www.mikecampbellfoundation.com/page/conditions-for-free-fair-elections>)

- Vatandaşlar, dijital okuryazarlığa daha fazla mesai harcamalı, dijital güvenlik tedbirlerini ihmal edilmemeli, internetin çok merkezli, çok sesli ve özgür doğasından faydalanırken eleştireliliği korumayı öğrenmelidir. Vatandaşlar gördükleri içeriklerin, gerçeğin seçili bir parçasını yansıttığını bilmeli, farkındalıklarını diri tutmalı; en önemlisi iyi gazeteciliği desteklemeli, nitelikli ve güvenilir haberin maliyetini paylaşmaktan geri durmamalıdır.
- Türkiye’de yerel gelişmeleri ulusal gündeme taşıyan en büyük iki haber ajansından biri olan Doğan Haber Ajansı da satış kapsamındadır. Bugüne kadar seçimlerin izlenmesi açısından ikincil ve doğrulayıcı bir kaynak olarak görülen bu kurumun el değiştirmesinden kaynaklı kaygılar, olağan karşılanmalıdır. Bu durumda merkez medya dışında kalan kuruluşlara, yerel medyaya ve vatandaşlara büyük iş düşmektedir. Yerel gelişmelerin ulusalda farklı görüş ve perspektiflerden ses bulabilmesi için medyada katılımçılık önemsenmeli, vatandaşlarla medya arasındaki bağın sıkılaşması için yeni metotlara odaklanılmalıdır.
- Gazeteciler, meslek kuruluşları ve akademi, dijitalleşen dünyanın gerçekleri ve beklentilerine uygun üretim için güçlerini birleştirmeli, bunu yaparken demokrasi açısından mesleğin var oluş nedenine, ilke ve değerlerine, birikimine ve vatandaşlara karşı sorumluluğuna sahip çıkmalıdır.

birarada.org

dengevedenetlemeagi@birarada.org

[DengeDenetleme](https://www.facebook.com/DengeDenetleme)

[DengeDenetleme](https://www.twitter.com/DengeDenetleme)